

УДК 331.18.878.658.589.016:62

Л. Чернобай,
С. Стоцько

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ АКТИВІЗУВАННЯ

Розглянуто сутність інноваційної діяльності підприємств України та особливості її активізування. Проаналізовано фактори впливу на активізування інноваційної діяльності підприємств. Виявлено проблеми щодо активізування інноваційної діяльності та наведено можливі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, активізування інноваційної діяльності.

Відповідно до Закону України “Про інноваційну діяльність” *інноваційна діяльність* – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг. У процесі інноваційної діяльності наукові дослідження, винаходи перетворюються у технологічні процеси, під час яких створюються нові продукти [1]. Введення та реалізація інновацій у діяльність підприємства – досить клопітка праця, яка потребує організаторських здібностей. Інноваційна діяльність у повному обсязі є комплексною, системною і охоплює такі види роботи, як пошук ідей, ліцензій, патентів, кадрів, організацію дослідницької роботи, інженерно-технічна діяльність, що об’єднує винахідництво, раціоналізацію, конструювання, створення інженерно-технічних об’єктів, інформаційну та маркетингову діяльність [2]. Однак проблеми активізування інноваційної діяльності підприємств потребують додаткового дослідження.

Найчастіше дослідження у галузі інноваційної діяльності проводили у період розвитку науково-технічного прогресу, а саме в 60-ті рр. ХХ ст. Теоретичні засади дослідження інноваційної діяльності були розроблені у працях не тільки Й. Шумпетера, а й інших відомих вчених, наприклад: Д. Мессі, Р. Мюллера, І. Фішера, Б. Твісса, П. Квінтаса, Д. Уїлда. Серед вітчизняних науковців, що досліджували це питання, можна виділити таких: С. Онишко, Л. Федулова, Р. Іванух, Я. Плоткін, Д. Львов, Н. Гончарова, А. Савченко, В. Терехов та інші.

Вперше термін “інновація” був введений в науку на поч. ХХ ст. австрійським ученим Й. Шумпетером. Цю категорію він розумів як зміну технології процесу виробництва та як комерційне впровадження нової продукції чи нових засобів виробництва.

Як зазначає Є. Лісна, “інноваційна діяльність складається з набору різних видів діяльності. Віднесення того чи іншого виду діяльності до інноваційної визначається інноваційністю його цільової настанови” [3]. Це означає, що інноваційна діяльність підприємства не існує сама по собі, вона є сукупністю різноманітних видів діяльності підприємства (організаційної, науково-дослідницької, технологічної, фінансової, комерційної). Вони можуть бути інноваційними самі по собі або допоміжними для створення, впровадження та розповсюдження інновацій.

Інноваційна діяльність, за С. Покропивним, – це процес, спрямований на розроблення й реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи вдосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи вдосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також пов'язані з цим додаткові наукові дослідження й розробки [4].

У своїх працях Р. Фатхутдінов інноваційну діяльність розуміє як діяльність, спрямовану на використання й комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення й відновлення номенклатури та поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалювання технології їхнього виготовлення з наступним упровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому й закордонному ринках [5].

До цілей статті віднесено визначення сутності інноваційної діяльності підприємств та її активізування.

Завданнями статті є:

- аналізування результатів проведення інноваційної діяльності на підприємствах України;
- аналізування факторів впливу на активізування інноваційної діяльності;
- розроблення заходів, щодо вирішення проблем, пов'язаних із активізуванням інноваційної діяльності.

Інновації – нововведення в галузі технологій, організації праці та управлінні. Інновації виникають унаслідок здійснення наукової діяльності і є результатом інноваційної діяльності.

Державне регулювання інноваційної діяльності здійснюється шляхом:

- визначення і підтримки пріоритетних напрямів інноваційної діяльності державного, галузевого, регіонального та місцевого рівнів;
- формування й реалізації державних, галузевих, регіональних та місцевих програм;
- створення нормативно-правової бази та економічних механізмів для підтримки виконання інноваційних проектів;
- встановлення пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності;
- підтримки функціонування і розвитку сучасної інноваційної інфраструктури.

Активізування інноваційної діяльності – інтеграція в сучасні умови ефективного розвитку інноваційного ринку та підтримання високого рівня конкурентоспроможності на внутрішніх і зовнішніх ринках шляхом постійного впровадження технічних та технологічних новинок. Важливим при проведенні інноваційної діяльності на підприємстві є вибір її напрямку, тобто чи інновація буде продуктивною, чи технологічною. Часто в такому виборі участь бере сам споживач.

У 2011 р. було проведено обстеження промислових підприємств. У результаті цих досліджень було виявлено, що 16,2% українських підприємств займаються інноваційною діяльністю. Якщо порівняти цей показник із 2010 р., то він зріс на 2,4%, адже у 2010 р. відсоток зайнятих інноваційною діяльністю підприємств становив 13,8.

Доцільно зазначити, що найбільш поширеними галузями, в яких застосовують інновації в Україні, є медична галузь, авіабудівна, машинобудівна, суднобудівна, нафтова, сільськогосподарська, хімічна, промислова, скляна, електротехнічна та металургійна.

У 2011 р. 1043 підприємства реалізували інноваційну продукцію в обсязі 42,4 млрд грн (у 2010 р. – 964 і 33,7 млрд грн), або 3,8% загального обсягу промислової продукції.

Частка реалізованої інноваційної продукції, що була новою для ринку України, становила 41,1% загального обсягу реалізованої інноваційної продукції, або 1,6% – промислової (у 2010 р. – 32,6% і 1,3%).

Аналізуючи активізування інноваційної діяльності, зазначити, що її результатом стає активність підприємств, які впроваджують інновації. У табл. 1 наведені дані про інноваційну активність промислових підприємств.

З табл. 1 бачимо, що упродовж 2005 – 2011 рр. кількість підприємств, які займаються інноваційною діяльністю, збільшилась на 4,3% (486 підприємств). Також збільшилась кількість підприємств, які витрачають кошти на здійснення досліджень із 317 у 2005 р. до 332 у 2011 р. Зауважимо, що у 2005 р. фінансування внутрішніх та зовнішніх науково-дослідних робіт не проводилось.

Дуже позитивною динамікою є збільшення кількості підприємств, які закупають машини, обладнання та програмне забезпечення для здійснення інноваційної діяльності та її активізування, адже порівняно з 2005 р., відсоток підприємств у 2011 р. зріс практично вдвічі, а саме на 4,8%.

Негативним фактором є те, що на сьогодні не вкладаються кошти у рекламу інноваційної діяльності. Це спричинене нестачею фінансових ресурсів у сфері інновацій, які б могли покрити витрати на маркетингові дослідження.

На сьогодні великі компанії не займаються розробками інновацій. Вони залучають їх ззовні. Генерацією ідей займаються невеликі компанії, адже для гігантів така діяльність є ризиковою. Таким чином компанії мають певну кількість інноваторів, розкиданих у всьому світі. Своєю чергою інноватори намагаються зробити все можливе, щоб великі компанії залучили їхні ідеї у виробництво певної продукції чи надання послуг. Таких інноваторів можна віднести до категорії вільних інноваторів, адже вони працюють самі на себе. Є ще й наймані інноватори, які працюють за наймом на конкретному підприємстві.

Фактори впливу на активізування інноваційної діяльності підприємств наведено в табл. 2.

Таблиця 1

Інноваційна активність промислових підприємств за напрямками проведених інновацій [6]

Показники	2005 р.		2010 р.		2011 р.	
	Усього	У % до загальної кількості промислових підприємств	Усього	У % до загальної кількості промислових підприємств	Усього	У % до загальної кількості промислових підприємств
Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю	1193	11,9	1462	13,8	1679	16,2
зокрема витрачали кошти за напрямками інноваційної діяльності:						
дослідження і розробки	317	3,2	307	2,9	332	3,2
внутрішні НДР	–	–	224	2,1	248	2,4
зовнішні НДР	–	–	124	1,2	134	1,3
придбання інших зовнішніх знань (1)	113	1,1	100	0,9	105	1,0
придбання виключних майнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ліцензій, ліцензійних договорів на використання зазначених об'єктів	61	0,6	–	–	–	–
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення (2)	549	5,5	840	7,9	1062	10,3
виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва (3)	378	3,8	–	–	–	–
маркетинг, реклама (4)	336	3,3	–	–	–	–

Примітки: 1) до 2007 р. – придбання нових технологій; 2) до 2007 р. – придбання машин, обладнання, установок, інших основних засобів та капітальні витрати, пов'язані з упровадженням інновацій; 3) з 2007 р. показник віднесено до інших витрат; 4) з 2007 р. показник віднесено до інших витрат.

Таблиця 2

Фактори впливу на активізування інноваційної діяльності підприємств України

Фактори впливу на активізування інноваційної діяльності	Проблеми, які перешкоджають активізуванню інноваційної діяльності
Макроекономічні фактори:	
Органи державної влади	1. Відсутність системного управління інноваційною діяльністю самою державою. 2. Нестача стимулювання з боку регіональних органів влади інноваційної діяльності підприємств і організацій
Законодавчі акти	1. Відсутність в Україні цілісної нормативно-правової бази, яка б регулювала ведення та активізування інноваційної діяльності на підприємствах
Мікроекономічні фактори:	
Споживачі	1. Недостатнє інформування споживачів про продукти інноваційної діяльності. 2. Існує невизначений попит на інноваційні товари або послуги
Ресурси	1. Наявність морально застарілого і фізично-зношеного обладнання. 2. Коефіцієнт оновлення обладнання, за експертними оцінками, не перевищує 1 – 1,5% на рік
Працівники	1. Наявність тенденції до зменшення науковців та інженерів, які займаються інноваціями. 2. Погіршення вікової структури дослідників з кожним роком. 3. Зростання еміграції фахівців у сфері інновацій

Отже, на макроекономічному рівні існує неузгодженість дій у сфері управління інноваційною діяльністю. Це призводить до втрати людських та фінансових ресурсів, що негативно впливає на процес активізування інноваційної діяльності підприємства.

Суттєво на активізування інноваційної діяльності на мікроекономічному рівні впливає розмір підприємства: якщо підприємство намагається бути постійно активним у виконанні НДР і, як наслідок, інноваційно активним, йому треба мати необхідну чисельність персоналу. Значна частина технічних продуктів вимагає довгих років досліджень, а більшість малих і середніх підприємств не в змозі тримати у своєму штаті працівників, які б займалися лише виконанням НДР і працювали б неповний робочий день.

Ще однією проблемою є те, що на багатьох ринках існує дуже жорстка конкуренція і цикл виробництва скорочується. Деякі ринки насичуються, і досить важко безперервно знаходити нові ідеї для виробництва нової продукції або послуг.

На підставі аналізу факторів впливу на активізування інноваційної діяльності підприємств України та виявлення проблем, які перешкоджають такому активізуванню, доцільно запропонувати шляхи їх вирішення на різних рівнях управління.

На мікрорівні:

1. Прискорення використання або впровадження (іноді і на безприбуткових засадах) нововведень на засадах програм мотивування працівників.

2. Створення “бюджету інноваційної діяльності” з метою залучення інвесторів для проведення інноваційного оновлення виробництва.

3. Цілеспрямована підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей, а також менеджерів інноваційної діяльності.

4. Проведення маркетингових досліджень для виявлення попиту на товари інноваційної діяльності та донесення інформації про продукти до споживачів.

На макрорівні:

1. Вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення розвитку інноваційної системи України.

2. Створення механізмів державного стимулювання інноваційної активності підприємств, а також застосування інноваційного стимулу на суб’єкти господарювання через введення санкцій на випуск застарілої продукції, використання неефективних ресурсо- й енергоємних та екологічно небезпечних технологій.

Висновки

Провівши ґрунтовні дослідження щодо сутності інноваційної діяльності підприємств та проблем її активізування, нами виявлено позитивні тенденції щодо зростання результатів інноваційної діяльності. Це свідчить про наявний інноваційний потенціал вітчизняних підприємств та можливість його використання. Ефективне активізування інноваційної діяльності дасть змогу забезпечити не лише конкурентоспроможність окремих підприємств, які займаються інноваціями, але і стимулювати зростання економіки держави загалом.

Однак в ході дослідження виявлено низку факторів, які негативно впливають на активізування інноваційної діяльності підприємств. Нами запропоновано фактори впливу розглядати на макрорівні та на макрорівні, що дозволяє розробити заходи усунення негативного впливу у відповідності до повноважень різних рівнів управління.

Література

1. Про інноваційну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України № 40-IV від 04.07.2002 р. — Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua/>.

2. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент [Текст] : навч. посіб. / Н. В. Краснокутська. — К. : КНЕУ, 2003. — 504 с.

3. Лисна Е. Б. Регулирование инновационной политики и инновационной деятельности законодательством России и ряда других стран СНГ / Лисна Е. Б. // Инновации [Текст]. — 2007. — № 8. — С. 40—46.

4. Покропивний С. Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання / С. Ф. Покропивний // Економіка України [Текст]. — 1995. — № 2. — С. 24.

5. Фатхутдинов Р. А. Інноваційний менеджмент [Текст] : підруч. для студ. вуз. за фахом і напрямком “Менеджмент” / Р. А. Фатхутдинов. — М. : Бізнесшкола “Інтел-Синтез”, 1998. — С. 25.

6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні [Текст] : стат. зб. / Державний комітет статистики України. — К. : Інформ.-вид. центр Держкомстату України, 2012. — 305 с.

**L. Chernobaj,
S. Stotsko**

**INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES: THE ESSENTIAL
CHARACTERISTICS AND PROBLEMS OF ITS ACTIVATION**

The paper considers the nature of innovation activities of enterprises in Ukraine and its activation of features. Analyzed factors of influence on the activation of innovation activity. It was also found problems with its activation of and see possible ways of solution of these problems.

Key words: innovation, innovation, activation of innovation.